

Şiddet İkliminde Kılıç ile Kalemin Keskinliği: Cluny Manastır Başrahibi Muhterem Peter Örneği

The Sharpness of the Sword and the Pen in the Climate of Violence: The Case of Peter the Venerable, the Abbot of Cluny Monastery

Havva SEBETCİ

Sorumlu Yazar/Corresponding Author

Arş. Gör. Havva SEBETCİ

Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi <https://ror.org/01dvabv26>

İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, Zonguldak, Türkiye

ORCID: [0000-0001-8932-3962](https://orcid.org/0000-0001-8932-3962)

e-mail: havvasebetci@gmail.com

Başvuru/Submitted: 27.03.2023

Kabul/Accepted: 08.05.2023

Atf: Sebetci, Havva, “Şiddet İkliminde Kılıç ile Kalemin Keskinliği: Cluny Manastır Başrahibi Muhterem Peter Örneği”, *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, 6/1 (Haziran 2023), s. 312-325.

Citation: Sebetci, Havva, “The Sharpness of the Sword and the Pen in the Climate of Violence: The Case of Peter the Venerable, the Abbot of Cluny Monastery”, *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, 6/1 (June 2023), p. 312-325.

Öz– Cluny Manastırı’nın temelleri, 910 yılında Akitanya Dükü ve Macôn Kontu I. William’ın mülk bağışıyla Aziz Berno idaresinde Aziz Benedikt Kuralı prensibiyle atılmıştı. Manastır, papalık güvencesi ve aristokrat ailelerin desteğiyle sayıları artarak geniş coğrafyaya yayılma fırsatı bulmuştu. Manastır, başarılı başrahipleri sayesinde Orta Çağ Avrupa dünyasında büyük bir yankı uyandırdı. Cluny Manastırı’nın yetiştirdiği din adamları dönemin siyasi ve kültürel yapısı içerisinde aktif karakterlerdi. Bu din adamları arasında olan Muhterem Peter, 1090/92 yılında Montboissierli bir ailenin yedinci çocuğu olarak dünyaya geldi. Cluny eğitiminden geçen Muhterem Peter 1122 yılında Cluny Manastırı’na başrahip seçilerek manastır yönetimini üstlendi. Muhterem Peter keskin zekâsı ve entelektüel kişiliğiyle manastır yönetmekle kalmadı, aynı zamanda yaptığı kültürel çalışmalarla da kendinden söz ettirmeyi başardı. Bu çalışmada Muhterem Peter’in karşılaştığı olaylara karşı tutumu ile Müslüman, Yahudi ve sapkınlar karşı çalışmalarına değinilmiştir. İslam ilerleyişine müdahaleyi gerekli gören Başrahip, Katolik dünyanın çeperinde kalan Yahudi ve sapkınlar karşı da acil tedbirlerin alınması taraftarıydı. Çağdaş Clairvauxlu Bernard’ın gölgesinden çıkarılan Clunylı Peter’in kendine özgü profilinin çizilmesi hedeflenmiştir. Genelde Cluny Manastırı özelde ise Başrahip Peter’in idareciliği ve entelektüel karakteri değerlendirilmiştir. Çalışmada Başrahip Peter için kullanılan Latince *Venerabilis* unvanının karşılığı olarak *Muhterem* anlamının kullanımı tercih edilmiştir. Latince kaynakların yanı sıra çalışmada çeşitli modern dildeki araştırma eserlerden istifade edilerek Muhterem Peter’in manastır literatürüne katkı sağlayan teolojik tartışmalarının yanı sıra tarih bağlamında da iz bırakan yönüne odaklanılmıştır.

Anahtar Kelimeler– Hristiyanlık, Cluny Manastırı, Muhterem Peter, Sapkınlık.

Abstract – In 910, the foundations of Cluny Monastery were laid under the administration of St. Berno with the rule of St. Benedict with the donation of property by William I, Duke of Aquitaine, and Count of Macôn. The monastery had increasingly, the opportunity to spread over a wide geography with the support of the papacy assurance and aristocratic families. Thanks to its successful abbots, the monastery had a great resonance in the world of Medieval Europe. The clergy trained by Cluny Monastery were active characters in the political and cultural structure of the period. Among these clergymen, Peter the Venerable was born in 1090/92 as the seventh child of Montboissier family. Peter the Venerable, who was educated in Cluny, was elected abbot of Cluny Monastery in 1122 and assumed the management of the monastery. Peter the Venerable not only managed the monastery with his sharp mind and intellectual personality, but also managed to make himself known with his cultural activities. This study mentioned Peter’s attitude towards the events he encountered and his work against Muslims, Jews and heretics. The Abbot, who saw it necessary to intervene in the progress of Islam, was in favor of taking urgent measures against Jews and heretics in the Catholic World. It was targeted to draw the unique profile of Peter of Cluny, who was removed from the shadow of his fellow Bernard of Clairvaux. Cluny Monastery in general and Abbot Peter’s administration and intellectual character were evaluated in particular. In the article, the use of meaning *Muhterem* was preferred as the equivalent of the Latin *Venerabilis* title used for the Abbot Peter. In addition to Latin sources, making use of research works in various modern languages, it has been focused on the aspect that left his mark in the context of history, as well as on the theological discussions of Peter the Venerable which contributed to the monastic literature.

Keywords– Christianity, Cluny Monastery, Peter the Venerable, Heresy.

EXTENDED ABSTRACT

In the changing world of the 12th century, monastic life has also changed in itself. In this century, which we can see as transitional stage in all areas, Cluny Monastery also had its share. Within the aristocratic structure, the monastery, which was protected by the guarantee of the Papacy with the initiatives of its powerful abbots, became increasingly rich. Transcending the limits of his simple and ascetic life, he took on monastic structure where feasts were held in the monastery halls and magnificent architecture rose to the sky. It was the most controversial issue by rival monasteries, especially, when the monks of the monasteries devote themselves to worship and give up on manual labor such as working in the fields and praying for hours in the monastery church. The loss of some tax privileges, the unstable attitude of the monastic abbots and monks, and their wasteful spending caused many problems. Peter the Venerable, who became famous with the title of *Venerabilis* from 1122 onwards, assumed all these responsibilities when he was elected abbot of the monastery. This unique abbot was trained as qualified clergyman with the education he received in the Cluny tradition. In the monastic administration he undertook until his death in 1156, he aimed to look out for the interests of the monastery in the turbulent political relations of the period sometimes with his conciliatory attitude and sometimes with his cautious approach. The most important activity of Peter the Venerable in his translation collection, which started with his travel to Spain, was the translation works he organized about the investigation of Islam with its own resources. In his time, he advocated the struggle against Islamic conquests with rejections instead of defending them with the sword, and applied the same method to all formations opposed to the Roman Church. It can be said that the first traces of the concepts of “I” and “other”, which are the subject of discussion today, are based on the works of Peter the Venerable. The examination of the personality that has left such an effect in history with several theological studies in our country has made it necessary to evaluate it in historical context. In order to overcome the perception of an abbot overshadowed by Bernard of Clairvaux, whom we frequently encounter in the texts, it was necessary to look at the events from the perspective of Peter the Venerable. As the monastic administrator of community spread over a wide geography, he was a good administrator, clergyman, and had strong writing ability. His sharpest weapon in the midst of violence was his pen and his words. In his letters to the notables, political figures and clergy, his questioning, conciliatory attitude and fair behavior come to the forefront. The greatest handicap during the abbot of Peter the Venerable was the confrontation of the monks of the Cîteaux Monastery, which rose rapidly in the Burgundian region. The Cîteaux Monastery, which was austere, ascetic, and devoted to manual labor as monastic lifestyle, with its popularity among the papal and secular rulers discredited the Cluny Monastery. The best example of this is the fact that Bernard, the abbot of the Clairvaux Monastery affiliated to Cîteaux Monastery, was commissioned by Pope Eugenius III with the call for the Second Crusade. It should not be too strange that in the 12th century, when Cistercian monasticism was at the forefront, Peter the Venerable was described by researchers as a figure who was overshadowed by his fellow, Abbot Bernard. Because the flow of water was now towards the Cistercian Order.

GİRİŞ

12. yüzyılda Avrupa’da inanç farklılıkları bağlamında Kilise’nin temsil ettiği Hristiyanlığın karşısında üç grup vardı: Yahudiler, Müslümanlar ve Sapkınlar. Bu üç gruba karşı Kilise ile manastırlar birlikte mücadele etmekteydi. Kilise’yi destekleyen manastırlar, Hristiyanlığın yayılmasında ve kırsal kesimdeki insanlara erişmekte önemli bir rol oynuyorlardı. Bu rollerinden dolayı dinin manastır sistemi ile bağdaştırılması söz konusuydu. *Dine dönmek* ifadesi bir kişinin vaftiz edilmesinden ziyade keşiş olduğu anlamı taşıyordu.¹ 10. ve 12. yüzyıllar arasında Avrupa’da çok sayıda manastır kurulmuş, Avrupa bu anlamda bir dine dönüş yaşamıştı. Bu manastırların en önemlilerinden biri olan Cluny Manastırı, 910 yılında Akitanya Dükü ve Macôn Kontu I. William’ın desteđi² ve Aziz Berno’nun başrahipliği ile Aziz Benedikt Kuralı ilke edinilerek kurulmuştu. Fransa’nın Burgonya bölgesinde bulunan Cluny şehrinde başlayan ruhani hareket manastırlar içerisindeki dini hayatın yeni şeklini teşvik etmekle kalmadı, aynı zamanda Papa VII. Gregory’nin reformist düşüncelerinin de sorgusuz kabulüne katkı sağladı.³ Cluny kurumları yoğun sosyal yaşam merkezlerinde sayıları gittikçe artarak çoğalmaya başladı. Önceden ormanlık ve bataklık olan yerlerin yerleşime açılmasıyla köyler, kiliseler ve manastır kurumları inşa edildi. Cluny Manastırı’na yapılan bağışlar vastasıyla manastır geniş arazi mülklerine sahip oldu ve Cluny keşişleri Avrupa’nın en güçlü senyörleri arasına girdi. İş gücünden bağımsız olarak kendilerini genellikle litürjik işlere ve ibadete adayan Cluny keşişleri yeni bir dinsel aristokrasinin temsilciliğine büründüler.⁴

Cluny ruhani anlayışı üç temel unsur üzerinde şekillenmişti. Bunlardan ilki cinsel saflıktı. Bedensel arzuları reddederek ve zihni günahkâr düşüncelerden temizleyerek meleklerin saflığında kendilerini tasavvur ediyorlardı. İkincisi Tanrı’yı övmek ve dua için söylenen Kutsal Kitap’taki mezmurların seslendirilmesiydi. Uzun ve ayrıntılı bir mezmur kutlamasıyla kilisede bir araya gelen Cluny keşişleri dua ediyorlardı. Üçüncüsü ise derin ve saygı dolu bir sessizliğin geliştirilmesiydi. İlk manastır topluluklarında, ihmalkâr keşişlerin ortak yaşam tarzında dilin dedikodu gibi gereksiz kullanımını önlemek için sessizliği teşvik etmişlerdi. Cluny keşişleri ise sessizliği kendi başına güçlü ve takdire şayan bir erdem olarak algıladı ve manastır duvarları içerisinde yenilikçi bir uygulama haline dönüştürdü.⁵ Bu yaşam felsefesinin yanı sıra Başrahip Hugh gibi etkili başrahipleri aracılığıyla Fransız ve İtalyan piskoposluklar tarafından tanınan ve desteklenen bir topluluk oldu. Başrahipleri Fransa kralının ve Alman imparatorunun saraylarında ağırlandıyordu. Dünyevi yöneticilerle köklü ilişkileri ve papalıkla geliştirdikleri sıkı bağları onları ön plana çıkardı.⁶

Kuruluşundan birkaç yıl sonra yetenekli keşişler sayesinde Cluny, geniş bir etki ve büyük bir zenginliğe sahip olarak Burgonya bölgesinde Cluny Manastır geleneğini oluşturdu ve çevre bölgelere yayılarak büyük bir ün kazandı. Katolik Kilisesi’ne bağlı olan Cluny, James Kritzeck’e göre içinde yaklaşık on bin keşişle altı yüzden fazla manastırıyla manastır yaşamının merkezi tarikatıydı.⁷ Birinci Haçlı Seferi’ni başlatan Papa II. Urban gibi Cluny keşişleri papa veya kardinal olurken rahipleri imparator ve krallara danışmanlık yapıyordu.⁸ Müslüman, Norman ve Macar saldırılarından sonra Avrupa topraklarında yönetimin belirsizliği ve kanunsuzluk bu tür manastırları, toplumu ve siyaseti düzenleyen merciler olarak güçlendirmişti ve ilerleyen zamanlarda toplumun şekillenmesine katkı sağlamışlardır.⁹

¹ R. H. C. Davis, *Orta Çağ Avrupa Tarihi*, (çev. Rümeyşa Şişman), Dergah Yayınları, İstanbul, 2020, s. 270.

² Kuruluş tarihi olarak 909 yılı da verilmektedir. Manastırların kurulmasında Avrupa’nın aristokratik güçleri büyük rol oynamıştır. Her ne kadar dünyevi yöneticilerden manastırlar uzak tutulmak istense de özellikle de Cluny Manastırı gibi aristokrat yapının köklendiği manastırlarda çok başarılı sağlanamadı. (Constance Brittain Bouchard, *Sword, Miter and Cloister: Nobility and the Church in Burgundy, 980-1198*, Cornell University Press, London, 2009, s. 90-91.)

³ Raffaello Morgen, “Monastic Reform and Cluniac Spirituality”, *Cluniac Monasticism in the Central Middle Ages*, (ed. Noreen Hunt), Palgrave Macmillan Press, London and Basingstoke, 1971, s.12.

⁴ Morgen, “Monastic Reform and Cluniac Spirituality”, s. 12-16; C.H. Lawrence, *Medieval Monasticism*, Routledge, New York, 2015, s. 77.

⁵ Scott G. Bruce, *Silence and Sign Language in Medieval Monasticism: The Cluniac Tradition 900-1200*, Cambridge University Press, New York, 2007, s. 3-5.

⁶ Noreen Hunt, “Cluniac Monasticism”, *Cluniac Monasticism in the Central Middle Ages*, (ed. Noreen Hunt), Palgrave Macmillan Press, London and Basingstoke, 1971, s. 7-9; Lawrence, *Medieval Monasticism*, s. 81-83.

⁷ James Kritzeck, *Peter the Venerable and Islam*, Princeton University Press, New Jersey, 1964, s. 3

⁸ Davis, *Orta Çağ Avrupa Tarihi*, s. 270-77; Lawrence, *Medieval Monasticism*, s. 76-77; Bouchard, *Sword, Miter and Cloister: Nobility and the Church in Burgundy 980-1198*, s. 92-94.

⁹ Jacques Le Goff, *Avrupa’nın Doğuşu*, (çev. Timuçin Binder), Bs. 2., Literatür Yayınları, İstanbul, 2017, s. 47-54, 59-63.

Cluny Tarikatı'nın papalık koruması altına alınması ve vergilerden muaf tutulmasından dolayı gittikçe artan bir zenginliğe ve güce sahip olmasıyla geniş coğrafyaya yayılması, Cluny'ye bağlı manastırların merkez manastır tarafından her yıl kontrol edilmesini güçleştirdi ve merkezi otoritesinde sarsılma yaşamasına sebep oldu. Çünkü ilke olarak bağlı buldukları Aziz Benedikt Kuralı, sade ve münzevi bir yaşamı tasvip ediyordu. *Opus Dei* (Tanrı'nın işi) için çalışmanın sadece dua ile değil el emeğinin de katkısıyla olacağı ve sonsuz itaat gibi ilkelerle sağlanacağı düşüncesi hâkimdi. Oysa Cluny, zamanın ruhunun getirmiş olduğu rehavet içerisinde kontrolü kaybetmeye başlıyordu. Keşişlerin tüm günlerini dua ile geçirmeleri, bolluk ve zenginlik içerisinde yaşamaları, gösterişli manastırlar inşa etmeleri, başrahiplerine karşı itaatsizlikleri ve dünyevi yöneticilerle olan sıkı ilişkileri sonucu manastır yönetiminde laik kesimin söz sahibi olması Cluny Tarikatı içerisinde pek çok tartışmaya sebep oldu. Cluny Tarikatı'nın Aziz Berno'dan sonra Aziz Odo (926-44), Aziz Mayeul (965-94), Aziz Odilo (994-1048) ve Aziz Hugh (1049-1109) gibi dört başarılı ve güçlü başrahipleri¹⁰ vasıtasıyla Orta Çağ Avrupa coğrafyasında elde ettiği gücü yavaş yavaş kaybetmeye başladığı Sistersiyen Tarikatı gibi rakip tarikatların ortaya çıkmasıyla anlaşılmaktadır. Cluny'nin bu çalkantılı atmosferinde siyasi platformdaki uzlaşmacı yaklaşımı ve yaptığı kültürel çalışmalarla adından sıkça bahsedilecek olan Cluny Başrahibi Muhterem Peter (Petrus Venerabilis)¹¹ ile karşılaşılmaktadır. Seleflerinin başarılarını aratmayacak kadar keskin bir zekâyâ sahip olan Muhterem Peter, kılıçtan daha etkili olan sözleriyle bilinmektedir.

1. Muhterem Peter'in Ailesi, Manastır Hayatı ve Başrahipliği

Aziz unvanı alan din adamlarının aksine Latince *Saygıdeğer*, *Muhterem* anlamına gelen *Venerabilis* unvanıyla anılan Muhterem Peter, Montboissierli bir ailenin yedinci çocuğu olarak 1090/92 yılında dünyaya gelmiş ve aile bağlarından dolayı keşiş olarak yetiştirilmişti. Kardeşlerinden şövalye olan Hugh ve Eustace hariç diğerleri rahip ve başrahip gibi dini görevlerde bulunarak kendilerini Tanrı'ya adanmışlardı. Babası Maurice manastır kisvesine bürünmüş bir şekilde ölen inançlı bir şövalyeydi. Muhterem Peter'in üzerinde büyük bir etkisi olan annesi Raingarde ise Cluny Manastırı'na bağlı Marcigny rahibe manastırında ölene kadar rahibe olarak yaşadı.¹² Muhterem Peter ise önce Auvergne'daki Sauxillanges'ta bir *oblato*¹³, daha sonra 1110 ile 1120 arasında büyük kardeşinin başrahibi olduğu Vézelay Manastırı'nda keşiş, ardından da Doméne Manastır yöneticisi olarak dini görevlerde bulundu. Clunylı Hugh'un (ö.1109) soylu ailelerin çocuklarına dair uygulamaya koyduğu sıkı eğitim modeli içerisinde yetişen Peter, üstlendiği görevlerle ilerde manastır hiyerarşisinde üst mevki olan başrahiplik görevine de bir nevi hazırlanmıştı.¹⁴ Cluny Başrahibi Pons'un (1109-1122) olaylı manastır yönetimi sonucu görevinden ayrılarak Kudüs'e hareket etmesiyle Peter, 1122 yılında 28 yaşında Cluny Manastırı'na başrahip seçildi ve 1156 yılında ölümüne kadar bu görevi icra etti. Başrahiplik seçimi Aziz Benedikt Kuralı'na uygun bir şekilde yapıldı ve Peter'in başrahipliği manastır keşişlerinin çoğunluğu tarafından iyi niyetle karşılandı.¹⁵ 1125 yılında manastırın eski başrahibi Pons'un, kutsal topraklardan dönerek başrahiplik görevini talep etmesi manastır içerisinde çatışmaya sebep oldu. Fransız yazar J. Henri Pignot'a göre Pons görevinden zorla uzaklaştırıldığı savunarak destekçisi olan bazı keşişleri kendi tarafına çekti. Nitekim Pons'un Roma'daki zorunlu istifa savı eski tanışı Matthew'in onun önünde özgür iradesiyle istifa ettiğine dair tanıklığı ile çürütüldü.¹⁶ 1125 yılından itibaren Albano piskoposu olarak Roma'da söz sahibi olan Matthew, Başrahip Peter'in manastır içerisinde karşılaştığı muhalif tutumları eleştirdi ve başrahip seçiminde her şeyin kurala göre yapıldığını

¹⁰ Lawrence, *Medieval Monasticism*, s. 77.

¹¹ Asıl adı Pierre Maurice de Montboissier olan başrahip, Petrus Venerabilis, Peter the Venerable, Pierre le Vénéable, Petra il Venerabile adlandırılması ile Batı dillerinde *Venerabilis* unvanıyla tanınmaktadır. Latince *Venerabilis* Türkçe'de *Saygıdeğer*, *Muhterem* anlamında çevrilmiştir. Çalışmada Pierre Maurice de Montboissier'in Cluny başrahipliği vurgulandığı gibi *Muhterem* Türkçe anlamının kullanımı da tercih edilmiştir. Bu unvan ona kendi zamanında Clairvauxlu Bernard ve Kral Frederick Barbarossa tarafından verilmiştir. (Lavinia Cohn-Sherbok, *Who's Who in Christianity*, Taylor & Francis Routledge, London and New York, 1998, s.242.)

¹² Monachus Radulphus, "Vita Petri Venerabilis", (ed. Jacques-Paul Migne), *Patrologia Latina*, Tom. 189, Paris, 1890, s.18; Kritzeck, *Peter the Venerable and Islam*, s. 5; Peter the Venerable, *The Letters of Peter the Venerable*, (ed. Giles Constable), Vol. II, Harvard University Press, Cambridge, 1967, s. 239; David Knowles, "Peter the Venerable", *Bulletin of the John Rylands Library*, 39/1, (Sept. 1956), s. 135; J. Henri Pignot, *Histoire de l'ordre de Cluny: depuis la fondation de l'abbaye jusqu'à la mort de Pierre le Vénéable (909-1157)*, Tom. III, Paris, 1868, s. 52 vd.

¹³ Yetiştirilmesi için küçük yaşta manastırlara emanet edilen çocuk

¹⁴ Monachus Radulphus, "Vita Petri Venerabilis", s. 18; Knowles, "Peter the Venerable", s. 135.

¹⁵ Monachus Radulphus, "Vita Petri Venerabilis", s. 18.

¹⁶ Pignot, *Histoire de l'ordre de Cluny*, III, s. 72.

savundu.¹⁷ Peter'in destekçisi olan Piskopos Matthew, Clairvaux Başrahibi Bernard ile Cluny Başrahibi arasında lehte ve aleyhte bazı kararlarda aktif rol oynayacaktır.¹⁸

Muhterem Peter, Hristiyanlığın güçlü Cluny manastır geleneği içinde yetişmiş bir din adamıydı. Kıvrak zekâsıyla siyasi zeminde manastırın menfaatlerini korumakla birlikte almış olduğu eğitim hasebiyle güçlü bir kalem oynatma yetisine de sahipti. Şiddete karşı güçlü silahı olan kalemi kâğıt üzerinde sessizce kayarken zihnindeki en etkili sözcükleri mektuplarına nakşederdi. Manastır yönetiminde de müstensihleri iş gücünden muaf tutarak sadece metinlerin çoğaltılmasına odaklanmalarını sağlardı. Başrahip Peter bu görevi münzevi Gislebertus'a yazdığı bir mektubunda betimleyici bir şekilde izah etmektedir:

*Sürekli inzivada yaşarken ağaç dikilemez, ekinler sulanamaz ve tarım işleriyle uğraşamaz, ama daha faydalısı eli saban tutmasından ziyade kalem tutmasıdır; ilahi harflerin sayfalarını çizmek tarlalardaki su karıklarından daha asildir. Kâğıdın üzerine Tanrı sözünü ekin ve hasat olgunlaştığında yani yeni kitaplar tamamlandığında, aç okuyucular bol hasatla doycaktır.*¹⁹

Muhterem Peter'in sözlerinden de anlaşıldığı üzere istinsah işi tarım işlerinden daha önemli görülmektedir. Günlerinin çoğunu okuyarak ve kitap çoğaltarak geçiren keşişlere, Cîteaux Manastırından tarafından tarlalarda çalışmayı ihmal ettiklerinden dolayı eleştiriler yöneltilmesi de bu yüzdendi. Ancak Cluny Manastırını kültürel faaliyetlerde aktif bir manastır özelliğine sahiptir. Nitekim Cluny kültürel zenginliğinin de eğitime ve yazı işlerine verdikleri önemden kaynaklandığını söyleyebiliriz.

2. Muhterem Peter'in Şiddete Karşı Tutumu

1122 yılında Cluny başrahibi olduğu sırada huzurun ve hukukun olmadığı coğrafyaya barış getirme çabasına girmişti. Uzlaşmacı yönüyle ön plana çıkan Muhterem Peter, Papa II. Innocent'a yazdığı mektupta *topraklarımız her türlü soyguncuya açıktır*²⁰ ifadesiyle Fransa'nın huzurlu bir ortamdan yoksun olduğunu belirtmekteydi. Özellikle de lordların yasadışı ve şiddet içeren zorla tahakkümlerini, manastırdakiler tarafından kullanılan hayırsever yöntemlerle karşılaştırarak lordların erkek ve kadın köylülere iyi davranmadıklarını, emeklerini sömürdüklerini vurguluyordu. Oysa manastır bünyesindeki lordların daha hayırsever olduğu ve köylüden herhangi bir talepte bulunmadıklarını ifade edip, kendilerine bağlı insanlara hizmetçi değil kardeş gibi davrandıklarından bahsederek huzurlu ortamı tehlikeye atan konulara dikkat çekiyordu.²¹

Muhterem Peter, her sosyal sınıfı kuşatan şiddeti *biri sürekli bir diğerine karşı savaşıyor, neredeyse hepsi kılıçlarını karşılıklı katliam için keskinleştiriyordu, kardeş kardeşin ölümü için pusu kuruyor*²² cümleleriyle açıklıyordu. Senyör güçlerin tabiiyetindeki insanların mallarını sürekli yağmalamaları, ağır ve dayanılmaz hizmetlere maruz bırakılan insanların topraklarından ayrılmak zorunda kalması psikolojik ve fiziki şiddet olarak değerlendirilebilir. Muhterem Peter için bu şiddet hoş karşılanmamakta, hatta İsa'nın kendi kanının pahasına kurtardığı insanların bir fiyata satın alınacak kadar değersiz olmadığı üzerinde durmaktaydı.²³ Muhterem Peter'in rahatsız olduğu bir diğer konu da sapkınlar. Fransa Kralı VII. Louis'e yazdığı mektubunda İsa'nın ordularının uzak ülkelerdeki

¹⁷ Pignot, *Histoire de l'ordre de Cluny*, III, s. 72.

¹⁸ Andriaan H. Bredero, "Saint Bernard in his Relations with Peter the Venerable", *Bernardus Magister: Papers Presented at the Nonacentenary Celebration of the Birth of Saint Bernard of Clairvaux*, (ed. John R. Sommerfeldt), Cistercian Publications, Kalamazoo, 1992, s. 320-21.

¹⁹ *Plantari non possunt arbusculae, rigari nequeunt sata, neque aliquid ruralis operis exerceri, reclusionem perpetua prohibente, sed quod est utilius, pro aratro conuertatur manus ad pennam, pro exarandis agris, divinis litteris paginae exarentur, seratur in cartula verbi dei seminarium, quod maturatis segetibus hoc est libris perfectis, multiplicatis frugibus esurientes lectores repleat.* (Peter the Venerable, *The Letters of Peter the Venerable*, (ed. Giles Constable), Vol. I, Harvard University Press, Cambridge, 1967, s. 38; J. Henri Pignot, *Histoire de l'ordre de Cluny: depuis la fondation de l'abbaye jusqu'à la mort de Pierre le Vénérable (909-1157)*, Tom. II, Paris, 1868, 417. (mukayese yöntemi kullanılarak metin yazar tarafından çevrilmiştir.))

²⁰ Gregory A. Smith, "Sine Rege, Sine Principe: Peter the Venerable on Violence in Twelfth-Century Burgundy", *Speculum* 77, sy 1 (Febr. 2002): s. 10; Peter the Venerable, *The Letters of Peter the Venerable*, (ed. Giles Constable), Vol. I, Harvard University Press, Cambridge, 1967, s. 42.

²¹ Smith, "Sine Rege, Sine Principe", s. 10.

²² Papa III. Eugenius'a (ö.1153) yazdığı mektupta tanıklık ettiği şiddet ve düzensizliklerden bahseder. Keşiş ve rahiplerin laik kesim arasında anlaşmazlık yaşadığı ve eşit davranılmadığı üzerinde durarak kılıçların kınından çıkarılmasından şikayet eder. Bu şikayetini ise *impugnat assidue alter alterum, acunt pene uniuersi in mutuam caedem gladios, conspirat frater in fratris interitum, ...* ifadeleriyle dile getirmiştir. (Peter the Venerable, *The Letters of Peter the Venerable*, Vol. I, s. 406-7); Smith, "Sine Rege, Sine Principe", s. 14.

²³ ...ipsas personas quas tam caro praecio hoc est suo Christus sanguine redemit, pro tam vili hoc est pecunia venundare non metuunt. (Peter the Venerable, *The Letters of Peter the Venerable*, Vol. I, s. 86); Smith, "Sine Rege, Sine Principe", s. 20.

başarısı ve yenilmezliği ile övünmekten ziyade kendi aralarındaki düşmanlarla başa çıkmakta gösterdikleri başarısızlıklarına değinmekteydi.²⁴ Muhterem Peter aslında sapkın gruplara karşı yeterince mücadele edilmediğini öne sürmekte ve hâlihazırda yapılan müdahalelerin de zorla ve kılıçla yapılmasını eleştirmekteydi. Kılıcın keskinliğinin barış getirmeyeceğini bilen Muhterem Peter'in nazarında dine dönüş ikna yoluyla olmalıydı. Ancak bu ikna yöntemi farklı inanç grup öğretilerinin kendi metinleri üzerinden incelenerek iyice anlaşıldıktan sonra sevgi ve hoşgörü düsturu ile yapılmalıydı. Haçlı Seferlerine destek vermesine rağmen kendi topraklarında yaşayan halka sırt çeviren Hristiyanların Müslümanlardan daha kötü olduğunu vurgulayarak önceliğin Kilise'nin görüşlerine karşı çıkan Katharlar gibi Hristiyan topraklarındaki sapkınlara verilmesi gerektiği kanaatindeydi.²⁵ Muhterem Peter, diğer dini grupların ve Kilise'nin görüşlerine karşı olan Hristiyanlık içerisindeki sapkınların vaazlarla ikna edilmesini savunuyordu.

Muhterem Peter'in başrahipliği sırasında karşılaştığı bir diğer konu ise önceki Başrahip Pons'un Cluny Manastırı'na verdiği zarardı. Pons'un başrahipliğinde manastır görkemini koruyordu ve seçkin insanların bağışlarıyla refah içerisindeydi. Başrahabin diğer manastırlara ziyaretlerde bulunması, din adamları tarafından yüceltilmesi ve manastır salonlarını dünyevi yöneticilerin hizmetine açması onu kontrol edilmesi zor bir güce ulaştırdı. Manastır yaşam tarzı tarafından tasdik edilmeyen ihtişamlı yönetime karşı manastırın bazı keşişleri rahatsız oldu. Keşişler, muhteşem kıyafetlere bürünen ve görkemli törenlere eşlik eden Pons'un manastırın kaynaklarını tüketen savurgan harcamalarını ve tavırlarını eleştirdi. Pons ise bu eleştirileri kulak ardı ederek manastır yönetimine devam etti. Ancak manastır içerisindeki bu huzursuzluğun çan sesine erişmesiyle papalık ve temsilcileri olaya müdahil oldu. Pons, Papa II. Calixtus'un (ö.1124) öğütleri doğrultusunda Kudüs'e gitmek ve orada yaşamına devam etmek için hazırlıklara başladı.²⁶ 1122 yılında hac görevi için başrahiplikten feragat ederek Kudüs'e gitti. Pons'un burada geçirdiği birkaç yıllık hayatı onu kendi topraklarına dönme arzusuna gark etti. 1125 yılında Kudüs'te hac görevini tamamlayıp Fransa'ya döner dönmez Cluny'nin asıl başrahibi olduğunu iddia etti ve Muhterem Peter'in seyahatte olmasını fırsat bilerek Cluny Manastırı'na saldırıp manastırı yağmaladı.²⁷ Muhterem Peter, onun ayrılışıyla manastır içinde onu destekleyen keşişlerin ve lordların fısıltılarını duyabiliyordu. 1122 yılında başrahiplik görevini kabul ederken en büyük tedirginliği önceki başrahabin destekçilerinin bir köşede ayaklanma için fırsat bekleyişleriydi. Düzeni yeniden sağlamak, topluluğu bölen taraftarları uzlaştırmak, Pons ve taraftarlarının entrikalarına karşı mücadele etmek ve manastırın itibarının zedelenmesinin önüne geçmek için sık sık manastır kurumları arasında ziyaretlerde bulunarak güven ortamını sağlamayı amaçlamıştı.²⁸ Bu mücadelesine nazaran Cluny Manastırı'na yapılan saldırı büyük bir yağma ile sonuçlandı. Kilise tarafından desteklenen Başrahip Peter, manastırın mülkünü korumak ve güvenliğini sağlamak için misilleme yapmaktan çekinmedi. Her ne kadar vaazlar yoluyla insanların ikna edilmesi görüşünde olsa da böylesine sıcak bir çatışmada barışın ve huzurun sağlanması hususunda gerekli tüm tedbirlerin alınması, başrahip için teolojik açıdan sakıncalı bir durum değildi.²⁹ Zira Papa II. Honorius'a (ö.1130) bu yağma haberi ulaşınca, Pons ve taraftarları aforoz edilerek hapse atıldılar. Bu saldırı kötü olan Cluny ekonomisini ve itibarını daha da zor duruma sokarak Muhterem Peter'in İspanya'ya yardım almak için gitmesine de sebep olacaktı. Aynı zamanda Muhterem Peter'in başrahipliğe geldiğinden beri mücadele ettiği ve şiddetlerini kınadığı laik yöneticiler için bu anlaşmazlık Cluny'nin yağmalanmasına yönelik kaçırılmaz bir fırsattı.³⁰ Laik yöneticiler tarafından papalık koruması altında olan bir manastırın yağmalanması Kilise'nin varlığının ne denli sarsılabilir olduğunun da bir nevi göstergesidir. Kilise ise aforoz yetkisiyle kendisine karşı tehdit oluşturan tüm oluşumları kontrol altına alarak otoritesini korudu.

Müslümanlara karşı İkinci Haçlı Seferi (1147-49) hazırlığında olan Clairvaux Başrahibi Bernard tarafından Haçlı çağrısına katılması için yapılan daveti, sefere karşı olmamasına nazaran, seferlerin amacından saptığını ve mücadelenin Hristiyan öğretilerinin anlatılarak sevgi ve ikna ile yapılması

²⁴ Peter the Venerable, *The Letters of Peter the Venerable*, Vol. I, s. 328; Smith, "Sine Rege, Sine Principe", s. 22.

²⁵ Smith, "Sine Rege, Sine Principe", s. 22-25; Maria Teresa Brolis, "La Crociata per Pietro il Venerabile: Guerra di Armi o Guerra di Idee?", *Aevum*, sy 2 (1987), s. 353.

²⁶ Pignot, *Histoire de l'ordre de Cluny*, III, s. 44.

²⁷ Bredero, "Saint Bernard in his Relations with Peter the Venerable", s. 318; Pignot, *Histoire de l'ordre de Cluny*, III, s. 67-69.

²⁸ Pignot, *Histoire de l'ordre de Cluny*, III, s. 63.

²⁹ Smith, "Sine Rege, Sine Principe", s. 27.

³⁰ Kritzeck, *Peter the Venerable and Islam*, s. 7; Smith, "Sine Rege, Sine Principe", s. 27.

gerektiği düşüncesiyle reddetmişti.³¹ Toplumun ileri gelenlerine yazdığı mektuplarla seferin İslam ilerleyişine karşı gerekli olduğunu vurgulaması da fikren destek verdiğinin örneği olabilir. Muhterem Peter'in tedirgin olduğu husus Cluny Manastır keşişlerinin hac inancıyla dini coşkuya kapılmalarıydı. Ona göre şehitlik mertebesiyle kılıcı din adamları değil dünyevi yöneticiler kullanmalıydı. Muhterem Peter, eski Başrahip Pons ile kılıcın sebep olduğu kontrol edilemez gücü deneyimlemişti. Kısacası, savaşı ruhla rekabet etmek için silahlı hacıların coşkusuna kapılan Pons'un tehlikeli macerası başrahiplerin ve keşişlerin yakından tanıklık ettiği bir olaydı.³² Muhterem Peter'in nazarında İkinci Haçlı Seferi'nin manastır dünyası üzerinde oluşturabileceği bazı olumsuz etkileri söz konusuydu. Başta, Pons örneğinde ve düzensiz toplulukların tutumlarından da anlaşılacağı üzere manastıra bağlılık yeminlerinin güvensizliğinden kaynaklı bir istikrar sorunu vardı.³³ Diğer yandan Muhterem Peter'in, Cluny geleneğine bağlı Gigny Manastırı ile Sistersiyen geleneği içindeki Miroir Manastırı arasındaki vergi krizinden dolayı Papa II. Innocent ve Cîteaux Başrahibi Stephen ile mali problemler üzerine yaptığı görüşmeler neticesiz kalmıştı.³⁴ Gigny Manastır keşişlerini kendilerine vergilerinin tekrar ödenmesi üzerine ısrarları Başrahip Peter'ı papalığa ayrıcalığın manastırın keşişlerine verilmesine dair ricada bulunmaya itti. Ancak Papa II. Innocent 1132 yılında *Habitantes in domo** ayrıcalığı ile Cîteaux Manastırı'na vergi muafiyeti getirerek Gigny Manastırı'nın talebini kabul etmedi.³⁵ Pons gibi din adamlarının savurganlıkları, Cluny Manastırı'nın yağmalanması, manastırın bazı vergi ayrıcalıklarını kaybetmesi sonucu zayıflayan Cluny ekonomisinin İkinci Haçlı Seferi'ni finanse edecek bütçesi yeterli değildi. Sonucusu ise Muhterem Peter'in silahlı dindarları kesin bir şekilde kınaması ve Tapınak Şövalyeleri gibi kurumsal yeniliklere karşı çekinceleri onun sefere temkinli yaklaşmasına neden oldu.³⁶ Başrahip Bernard'ın meşru müdafaa olarak gördüğu haçlı harekâtına³⁷ nazaran Muhterem Peter, manastırın durumunu göz önünde bulundurarak yapılan sefere karşı çıkmasa da entelektüel kimliği ile mücadelesini ön plana çıkarmıştır.

Muhterem Peter, Clairvaux Başrahibi Bernard ile sadece bu konuda ayırım yaşamamış aynı zamanda Fransız skolastik düşünürü Abelard'ın (1079-1142) yargılanmasında da farklı tutum sergilemiştir.³⁸ Tevazu ile gerçek bilgiye erişimi manastır hayat felsefesine dayandıran Başrahip Bernard, Kilise'ye karşı diyalektiği merkeze alan görüşlerinden dolayı rahatsız olduğu Abelard'ın yargılanıp suçlu bulunması için büyük bir çaba harcarken³⁹ Muhterem Peter daha ılımlı bir tutum sergiledi. 1140 yılında Sens Konsili'nde sapkın suçlamalarıyla yargılanan ve kınanan Abelard, durumu Papa'ya açıklamak için çıktığı Roma yolculuğu esnasında Cluny güzergâhında Başrahip Muhterem Peter ile karşılaştı. Abelard'ın sağlık problemlerinden dolayı Cluny'de dinlenmesini isteyen Başrahip Muhterem Peter, onun durumunu öğrenince papalık makamına mektup yazarak Cluny Manastırı'nda kalması için Papa II. Innocent'tan izin istedi. Ayrıca Bernard ile Abelard arasındaki anlaşmazlığın giderilmesi için Cîteaux Başrahibi Raynard aracılığıyla bir görüşme sağlanması ve Abelard'ın kitaplarında bahsettiği Katolik Hristiyan inancına yönelik eleştirilerin silinmesi konusunda da yardımcı olacağını bildirdi.⁴⁰ Böylece Peter'in girişimiyle Bernard ve Abelard arasında uzlaşma sağlanarak papalık izniyle Abelard, 1142 yılında ölümüne kadar Cluny'ye bağlı St. Marcel Manastırı'nda yaşadı.

Dönemin hâkim düşüncesinde bilgiye ulaşmada sezgiye dayanan anlayıştan Abelard'ın da mücadelesini verdiği “diyalektik akıl” temelindeki yaklaşma bir geçiş söz konusuydu. 12. yüzyılda

³¹ Bernard of Clairvaux, *The Letters of St Bernard of Clairvaux*, (trans. Bruno Scott James), Cistercian Publications, Kalamazoo, 1998, s. 469-70.

³² Brolis, “La Crociata per Pietro il Venerabile: Guerra di Armi o Guerra di Idee?”, s. 349.

³³ Brolis, La Crociata per Pietro il Venerabile: Guerra di Armi o Guerra di Idee?”, s. 354.

³⁴ Ad Papam Innocentium, Letter 33. (Peter the Venerable, *The Letters of Peter the Venerable*, I, s.108-9.)

* Papalık tarafından verilen ayrıcalıklar ve mektuplar, hitap kısmından sonra gelen bölümün ilk iki üç kelimesiyle künyelenmesi söz konusudur. Papa II. Innocentius, Cîteaux Başrahibi Stephan'a yazdığı vergi muafiyetlerine dair mektubu da “Tanrı'nın evinde ikamet eden sakinler”ifadesiyle başlamaktadır.

³⁵ Papa Innocentius II, “Habitantes in domo”, (ed. J.P. Migne), *Patrologia Latina*, Tom.179, Paris, 1899, s. 122-23.

³⁶ Brolis, “La Crociata per Pietro il Venerabile: Guerra di Armi o Guerra di Idee?”, s. 354.

³⁷ John R. Sommerfeldt, “The Bernardine Reform and The Crusading Spirit”, *The Catholic Historical Review* 86, sy 4 (2000), s. 473; Özlem Genç, “Clairvaux Başrahibi Bernard'ın İkinci Haçlı Seferi Faaliyetleri ve Dönem Hristiyanlarının Müslüman Algısı”, *Tarih Dergisi* 0, sy 74 (07 Haziran 2021), s. 72.

³⁸ Bernard of Clairvaux, *The Letters of St Bernard of Clairvaux*, s. 327.

³⁹ Glauco Maria Cantarella, “Felsefe ve Monastisizm”, *Ortaçağ: Barbarlar, Hristiyanlar, Müslümanlar*, (ed. Umberto Eco), (çev. Leyla Tonguç Basmacı), 6. bs, Alfa Yayınları, İstanbul, 2019, s. 385.

⁴⁰ *The Letters of Heloise and Abelard*, (ed. Mary Martin McLaughlin, Bonnie Wheeler), Palgrave Macmillan Press, NY, 2009, s. 290-91; Peter the Venerable, *The Letters of Peter the Venerable*, I, s. 258-59; Peter Abelard, *Historia Calamitatum (The Story of My Misfortunes)*, (trans. Henry Adams Bellows), Dodo Press, 2006, s.50-51; Bredero, “Saint Bernard in his Relations with Peter the Venerable”, s. 328-29.

akılcılığın yükselişiyile Abelard'ın diyalektiği sorgulanamayan “şeyler”in sorgulanmasıydı.⁴¹ Sistersiyen yaşamının sadeliği, disiplini ve katılığının yanı sıra tefekkür yoluyla iradesi çok derin ve karanlık olan Tanrı'ya yaklaşmayı keşişlerin kurtuluşu olarak gören Bernard için değiştirilmemesi gereken bir Tanrı sevgisi vardı. Ancak Cluny mensubu kişiler mantık çerçevesinde yaşamın mümkün olabileceği ve her şeyde var olan aklın, keşişliğin içgüdüsel davranışlarında bulunduğu görüşündeydi.⁴² Bernard ile Peter arasındaki farklı manastır yaşam algısı mensup oldukları topluluğun yaşam algısına göre değişiklik göstermektedir. Daha münzevi bir yaşamın hâkim olduğu Sistersiyen yaşamına nazaran aristokrat yapının köklendiği daha laik bir yaşamın nüfuz ettiği Cluny yaşamının daimî mukayesesi bu nedenlerden kaynaklanır ve Abelard'ın Cluny Manastırı tarafından kabul edilmesinin kolaylığı daha iyi anlaşılabilir. Cluny Başrahipi Peter'ın Abelard'ın yargılanmasında oynadığı uzlaşmacı rolü de buna dayandırılabilir. Başrahip Peter sadece farklılıklara izin vermemekle birlikte kültürel faaliyetleriyle de hem kendi çağında hem de sonraki çağlarda adından bahsettirmiştir.

3. İspanya Seyahati ve Tercüme Faaliyetleri

Avrupa'nın Müslüman dünyası ile tanışması İspanya'da kurulan Endülüs Emevi Devleti vasıtasıyla olurken, Endülüs Emevi Devleti dönemindeki siyasi ve kültürel faaliyetler de Avrupa toplumunu etkilemiştir. Avrupa'nın Müslümanlarla temas kurduğu bir diğer kol ise Haçlı Seferleridir. Batı ile Doğu dünyası arasında uzun süre çatışmaya sebep olacak olan Haçlı Seferleri ile birlikte Avrupa toplumu Doğu'da Müslümanlarla temas kurmuş ve onlar hakkında edindikleri sosyo-kültürel bilgileri kendi toplumlarına aktarmışlardır. Başrahip Muhterem Peter da tam bu iki kolun birbirine denk geldiği dönemde yetişkin bir yaşta olup tüm siyasi, sosyal ve kültürel olayları kendi eğitim ve deneyimleri sayesinde değerlendirecek yetiye sahipti. Haçlı Seferlerinin Avrupa'da büyük bir coşkuyla savunulduğu çağda Muhterem Peter, seferlere karşı olmamakla birlikte seferlerin amaç ve hedeflerinden saptığı düşüncesiyle Müslümanlara yönelik farklı bir yöntem uyguladı. Hristiyanlığın üzerindeki İslam baskısının anlaşılmadan insanların zihinlerinde kulaktan dolma bilgilerle yapılan mücadeleyi eleştiren Muhterem Peter, İslam dininin kendi kaynaklarına dayandırılarak kapsamlı bir şekilde incelenmesi ve İslam'a karşı reddiyelerin yazılmasıyla mücadelenin verilmesi taraftarıydı. Bu noktada Muhterem Peter İslam dünyasına dair kaynaklara erişiminin sağlanması ve bu kaynakların Arapçadan Latinceye çevrilmesi için Toledolu Peter, Poitiersli Peter, Kettonlu Robert, Dalmaçyalı Herman ve Muhammed adlı beş kişiden oluşan bir tercüme grubu kurdu ve yapılan tercümelemlerle İslam üzerine incelemelerini sürdürdü.⁴³

Muhterem Peter, manastırları denetlemek ve mali işleri takip etmek için sık sık seyahat etti. 1142 yılında İspanya'ya yaptığı seyahatin amacı da İspanya Kralı VII. Alfonso'dan (ö. 1157) ekonomik durumu kötüye giden Cluny Manastırı için fon sağlamaktı.⁴⁴ Bunun yanı sıra, bilime meraklı olan Muhterem Peter, İspanya'ya yaptığı bu seyahatinde Toledo merkezli yürütülen çeviri faaliyetlerinden etkilenerek İslam kaynaklarının araştırılması projesini oluşturdu. Söz konusu proje kapsamında Muhterem Peter'ın yönlendirmesiyle 1143 yılında tamamlanan tercümelemlerden Kettonlu Robert tarafından Kur'ân-ı Kerîm'in ilk defa Latinceye çevrilmesi en önemli tercüme faaliyetiydi. Aynı zamanda Arapçanın zor bir dil olması nedeniyle Latinceye yapılacak çevirilerde anlam belirsizliğinin oluşacağını düşünen Muhterem Peter tercümelemlerin anlaşılabilir olması için Arapça ana dili olan Muhammed adında bir kişiyi tercümelemleri denetlemesi göreviyle bu projeye dâhil etmişti.⁴⁵ Toledo Koleksiyonu olarak da bilinen bu çeviri çalışmaları Müslüman kaynaklarının araştırılarak, anlaşılır kılınması ve reddedilmesi üzerine yürütülmüştü. Muhterem Peter yaptığı çalışmalar ile Hristiyan okuyucu kitlesine İslamiyet'i karalayarak anlatmıştı. Tehlikeli gördüğü İslamiyet'i diğer öğretiler ile karşılaştırma yaparak ve Hristiyan din adamlarının sapıklara karşı ele aldığı eserleri inceleyerek bir mücadele yöntemi sundu.⁴⁶ Nitekim İslamiyet Avrupa'da kendi kaynaklarına dayandırılarak ciddi bir inceleme olanağına sahip oldu. Batı'nın askeri güçten ziyade ilk kez İslam dünyasını araştırarak

⁴¹ Jacqueline Russ, *Avrupa Düşüncesinin Serüveni*, (çev. Özcan Doğan), 3. bs, Doğu-Batı Yayınları, Ankara, 2014, s. 72-75.

⁴² Cantarella, “Felsefe ve Monastisizm”, s. 389.

⁴³ Kritzeck, *Peter the Venerable and Islam*, s. 32; Nuh Yılmaz, “Klunilî Peter (Peter the Venerable) ve İslam Algısı”, *Journal of Islamic Research*, sy 32/1 (2021), s. 103-4.

⁴⁴ Kritzeck, *Peter the Venerable and Islam*, s. 12-14.

⁴⁵ Kritzeck, *Peter the Venerable and Islam*, s. 68.

⁴⁶ John V. Tolan, *Saracens Islam in the Medieval European Imagination*, Columbia University Press, New York, 2002, s. 156-58.

anlamaya çalışması 1140'lı yıllarda istisnai bir durumdu ve Muhterem Peter da bunun örneklerindendi. Kur'ân-ı Kerim'in çevirisinin tam doğruluğu tartışılır olsa da bu çeviri, Batı'nın İslam tartışmalarında Hristiyan yazarların başvurduğu ana metin olacak ve Kur'ân-ı Kerim'in modern dillere çevrilmesinde Latince versiyonu referans olarak kullanılacaktı.⁴⁷

Muhterem Peter, bu tercüme faaliyetleri ile Müslüman öğretilerinin anlaşılacak onları inançlarını kendi kaynaklarına dayandırılarak çürütülüp doğru din olan Hristiyanlığa dönmelerinde ikna ve sevgiyle hareket edilmesini hedeflemişti. Ancak bu çalışmaların dindaşları tarafından eleştirileceğini tahmin eden Muhterem Peter, bu eleştirilere bir yanıt vermek için şöyle yazmıştı:

*Bu çalışma lüzumsuz görülebilir, zira düşman bu tür silahlara karşı korunmasız değildir. Fakat şu kadarını söyleyeyim ki Büyük Kralın Cumhuriyeti'nde bazı şeyler savunma, bazıları süs, bazıları da her ikisi içindir. Barış timsali Hz. Süleyman savunma için silahlar yapmıştı ve bunlar kendi zamanı için gerekliydi. Davud (peygamber) ibadethane için süsler yapmıştı; fakat bunları onun zamanında kullanma imkânı yoktu. Aynı şey bizim çalışmamız için de geçerliydi. Müslümanlar bu çalışma yüzünden, Hristiyan olmasalar da en azından bilgi sahibi kişilerin en ufak şeylerden etkilenen kilisedeki zayıf kardeşlerine destek olmaları gerekir.*⁴⁸

Muhterem Peter'ın son cümlelerinden anlaşılacağı üzere yaptığı çalışmalarla Müslümanların Hristiyan inancına döndürülmesinde istenen olmayabilirdi; ancak Kilise bünyesindeki kardeşlerinin de İslamiyet hakkında bilgi sahibi olması sağlanmalıydı. Muhterem Peter burada kardeşlerinin Müslümanlardan etkilenmesinden endişelenerek onları bilgilendirmekte kendini sorumlu hissetmektedir. Zira yaptığı çalışmalarla bu hedefine ulaşması pek muhtemel gözüküyordu; çünkü okumanın çok düşük seviye de olduğu bir toplumda Latincenin herkes tarafından anlaşılması beklenemezdi.

Muhterem Peter çalışmalarına devam ederek, İslamiyet üzerine iki eser yazmıştır. *Summa totius heresis Saracenorum* (Müslümanların Tüm Sapıklığının Özeti) ve *Liber contra sectam sive haeresim Saracenorum* (Müslümanların Mezhep veya Sapıklıklarına Karşı) başlıklı bu eserler Avrupa'da İslam inancına dair tartışmaları tetiklemişti. Muhterem Peter, İslam doktrinlerinin kısa özeti olan *Summa totius haeresis Saracenorum*'da Hz. Muhammed'in bir krallık kurma peşinde olduğundan dolayı peygamberlik iddiasından önce kılıcı kullandığı ve Hz. Muhammed'in dünyevi arzulara esir olduğu gibi iddialardan bahsetmekteydi.⁴⁹ Ancak Kritzeck, Muhterem Peter'ın bu yaklaşımının Hristiyan teolojisinden kaynaklandığını ve bu nedenle bir din olarak İslam'ın, Hz. Muhammed'in siyasi hedeflerini gerçekleştirmek için "kurulduğu" fikrinin artık bir kenara atılması gerektiğini belirtir. Aynı şekilde İslam'ın kılıçla yayılmasının yorumlanmasını da eleştirerek Muhterem Peter'ın, elindeki tüm yetersiz bilgi birikimine inanma eğilimi sonucu uzun yıllar etkisi süren yanlış çıkarımlara ulaştığını savunur.⁵⁰ Toledolu Peter tarafından tercüme edilen Hristiyan teolog Abdulmesih b. İshak el-Kindi'nin *Risâle*'sinden İslam'ın teslis inkârına, Mesih'i, Kur'ân-ı Kerim'i ve Hz. Muhammed'in çok eşliliği gibi özel konuları inceleyen Muhterem Peter, bu eserin etkisinde kalarak gerek Hz. Muhammed'in peygamberliği ve gerekse Kur'ân-ı Kerim'in gerçekliğine dair iddialarda bulunmuştu.⁵¹ Özellikle de el-Kindi tercümesi İslam doktrinlerinin doğru ve eksiksiz anlaşılmasında büyük bir handikap olmuştur. Bu çeviriye dayanarak Batı Hristiyan zihninde Orta Çağ İslam algısının yanlış yorumlanması, İslam'a dair çağlar boyunca sürecek olan nefretin kıvılcıymıydı.⁵²

12. yüzyılda farklı dini gruplara ve Katolik Kilisesi'ne karşı sapkın akımlara yönelik tutumlar Muhterem Peter'ın eserlerinden örnekler içermekteydi. İlk olarak dindaşlarının cehaletini gidermeyi kendine görev bilen Muhterem Peter, ikinci olarak Hristiyan doktrinine göre İslamiyet'e reddiyeler yazmayı hedeflemişti. Bunu ise kendi çağında çok aşına olunmayan akıl ve hoşgörü yoluyla yapmayı

⁴⁷ Alıntılanan, İbrahim Kalın, *İslâm ve Batı*, 16. bs, İSAM Yayınları, İstanbul, 2020, s. 80-82; Hugh Goddard, *Ortaçağdan Günümüze Hristiyan Müslüman İlişkileri Tarihi*, (çev. Şükrü Alpagut), Say Yayınları, İstanbul, 2018, s. 151-53.

⁴⁸ Alıntılanan, Richard W. Southern, *Orta Çağ Avrupasında İslam Algısı*, (çev. Ahmet Aydoğan), Yöneliş Yayınları, İstanbul, 2001, 45.

⁴⁹ Peter the Venerable, *Writings against the Saracens*, (trans. Irvn M. Resnick), Catholic University of America Press, Washington, 2016, s. 34-50; Kritzeck, *Peter the Venerable and Islam*, s. 126.

⁵⁰ Kritzeck, *Peter the Venerable and Islam*, s. 127-51.

⁵¹ Peter the Venerable, *Writings against the Saracens*, s. 68; Muhterem Peter'in İslam algısına dair ayrıntılı değerlendirme için bkzn. (Yılmaz, "Klunili Peter (Peter the Venerable) ve İslam Algısı", s. 99-77.)

⁵² Kritzeck, *Peter the Venerable and Islam*, s. 116.

tercih ettiğini yazdığı *Liber contra sectam sive haeresim Saracenorum* eserinde şu cümleleriyle açıklamıştı:

*Yer olarak sizden çok uzakta, farklı bir dil konuşan sizinkinden ayrı bir yaşam tarzına sahip, sizin geleneklerinize ve yaşantınıza yabancı bir adam olan benim, uzak batı diyarlarından, doğudaki ve güney topraklarda yaşayan insanlara yazıyor olmam, hiç görmediğim, belki de hiç görmeyeceğim kişilere sözlerimle saldırmam tuhaf geliyor ve belki gerçekten tuhaftır. Ama bazılarımızın yaptığı gibi ben size askerle, güçle ve nefretle saldırmıyorum, sizlere sözcüklerle, akılla ve sevgiyle yaklaşıyorum.*⁵³

Muhterem Peter, Müslümanlara İsa'nın sevgisi ve insan aklıyla yaklaşarak, onların kendisine samimiyetle kulak vermelerini ister. Kılıçla, nefretle ve kötülüklerle savaşmaktan ziyade sözle, barışla ve akılla mücadele etmeyi düşlemektedir. Hatta dönemin en etkili karakteri olan Clairvaux Başrahibi Bernard'dan da bu faaliyetlerini desteklemesini bekler; ancak Başrahip Bernard, Papa III. Eugenius (ö. 1153) tarafından yapılan İkinci Haçlı Seferi çağrısını çoktan yapmaya başlamıştı ve Tanrı'nın kılıcının sapkınlar üzerinde olacağına kararını vermişti.

Muhterem Peter, *Tractatus contra Petrobrusianos haereticos (1134)* çalışmasıyla sapkın Bruysli Peter'a ve *Liber adversus Judaeorum inveteratam duritiem (1144-47)* (Yahudilerin Müzmin İnatçılığına Karşı) çalışmasıyla da Yahudilere karşı eleştirel bir tutum takınarak tartışmalarını sadece Müslümanlar üzerine değil Batı Hristiyan öğretilerinin çerperinde kalan tüm kesime yöneltmiştir.⁵⁴ Bruysli Peter taraftarlarının bulûğ çağına erişmemiş çocukların vaftizle kurtulamayacağı, Tanrı'nın her yerde olmasından dolayı ibadet için kiliselere ihtiyaç olmadığı, İsa'nın ölümünde korkunç araç olarak görülen kutsal haçın saygıdan ziyade yakılarak yok edilmesi gibi görüşlerinin yayılması büyük bir tedirginlik oluşturmuştu.⁵⁵ Nitekim bu durumun farkında olan Muhterem Peter, sapkın olarak görülen bu görüşlere karşı harekete geçmeyi zaruri görmüştü. Sapkınların öldürülmesinden ziyade Hristiyanlığa döndürülmeleri için vaazların verilmesini tercih etmişti.⁵⁶

Diğer yandan Cluny ekonomisini yeniden yapılandırmaya çalışan Muhterem Peter, manastırın Yahudi tefecilere büyük ölçüde borçlu olduğunu biliyordu. Yahudilerin İsa'nın ölümünden sorumlu tutulmaları ve Hristiyanlık doktrinine göre yasak olan faizli para işlemleri onlara yöneltilen eleştirilerin ve saldırıların başlıca sebepleri idi. Muhterem Peter da hem ekonomik hem de kendi inanışlarındaki bağlılıkları ve Kutsal Kitap, İsa ve Bakire Meryem gibi Hristiyan inancına dair farklı görüşlerinden dolayı Yahudileri Müslümanlardan daha tehlikeli görüyordu.⁵⁷ Yahudilere karşı daha iğneleyici bir üslup kullanan Peter, Avrupa Hristiyan dünyasının merkezinde yaşayanların Müslümanlardan ziyade Yahudiler olduğunu vurgulayarak din adamlarının ve yöneticilerin dikkatlerini kıta ötesine nazaran merkeze yöneltmelerini savunuyordu.⁵⁸ Böylelikle 12. yüzyılda sapkınlara, Müslümanlara ve Yahudilere karşı reddiyeler yazan bir din adamı olarak yaptığı çalışmalarla farklı bir mücadele yolunu Batı dünyasında savunmuştur.⁵⁹ İbrahim Kaln'ın *İslam ve Batı* eserinde bahsettiği gibi Muhterem Peter, ben-bilincini geliştirerek bu bilinci Müslüman kültür ve medeniyetinin karşısına koymasıyla Batı'nın Doğu üzerindeki benmerkezciliğine dair ilk örneğini de oluşturmuştu.⁶⁰

Batı dünyasındaki Kur'an-ı Kerim tercümelerinde amaç İslamiyet'i tanımak olsa da genel olarak bu tercümelerde yapılan hatalar ve yanlış yorumlar neticesinde Müslümanları ve İslam dinini karalamaktan öteye gidememiştir. Ayrıca Batı dünyasında yapılan ilk ideolojik çeviriler merkeze alınarak Kur'an-ı Kerim farklı Batı dillerine tercüme edilmiştir. Hristiyan inancının doğru inanç olduğunun ispatlanması için İslam öğretilerinin incelenmesi amacıyla yapılan çalışmalar, sadece İslam

⁵³ Alıntılanan, Goddard, *Ortaçağdan Günümüze Hristiyan Müslüman İlişkileri Tarihi*, s. 153-54; Kritzeck, *Peter the Venerable and Islam*, s. 22.

⁵⁴ Yahudilik üzerine teolojik tartışmaları için bkz: Mahmud Sami Şengül, "Yahudilik Karşıtı Hristiyan Polemikleri Bağlamında Klunili Peter (Peter the Venerable) ve Mesih Eleştirisi", Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017, s. 43-73; Peter the Venerable, *Against the Inveterate Obduracy of the Jews (Adversus Iudeorum inveteratam duritiem)*, (trans. Irvn M. Resnick), The Catholic University of America Press, Washington, 2013, s. 1-28.

⁵⁵ Peter the Venerable, *Against the Inveterate Obduracy of the Jews*, s. 5-6.

⁵⁶ Peter the Venerable, *Against the Inveterate Obduracy of the Jews*, s. 6.

⁵⁷ Jean-Pierre Torrell, "Les Juifs dans l'œuvre de Pierre le Vénérable", *Cahiers de civilisation médiévale*, 30, sy 120 (1987), s. 339.

⁵⁸ Peter the Venerable, *Against the Inveterate Obduracy of the Jews*, s. 11-13; Torrell, "Les Juifs dans l'œuvre de Pierre le Vénérable", s. 340.

⁵⁹ R. I. Moore and Jinty Nelson, "The war against heresy in medieval Europe", *The Creighton Century, 1907-2007*, (eds. David Bates, Jennifer Wallis, and Jane Winters), University of London Press, London, 2009, s. 313-14.

⁶⁰ Kaln, *İslam ve Batı*, s. 81.

dinini karalamakla kalmadı, aynı zamanda Hristiyanlar için kutsal kabul edilen Kudüs'ü kontrol eden Müslümanlara karşı başlatılan Haçlı Seferlerine insan desteği de sağladı.⁶¹ Yapılan tercümelemler sonucu İslam öğretilerine karşı pek çok reddiye çalışmaları yürütüldü. Bu çalışmalardaki taraflı yorumlar nedeniyle Batı dünyası İslamiyet'e, Hz. Muhammed'e ve Kur'an-ı Kerim'e karşı uzun yıllar olumsuz fikirlerini sürdürdü.

SONUÇ

Tarihi olaylar kadar tarihi karakterlerin de önemli olduğunu vurgulamak gerekir. Cluny Başrahibi Muhterem Peter da ne kadar çağdaşı Clairvaux Başrahibi Bernard'ın gölgesinde kalsa da dikkate değer bir karakterdi. Bernard kadar hırslı bir karakter ya da bir siyaset adamı olmasa da kültürel çalışmaları ve uzlaşmacı yaklaşımıyla onun kadar döneminde etkiliydi. Batı Hristiyan dünyasındaki savaşların topluma huzur getirmeyeceğini öngören Başrahip, barış yoluyla sağlanacak huzurun anahtarını da kaleminde buldu.

1122 yılında Cluny Manastırına başrahip seçildiğinde uzun süren papa-imparator arasındaki atama krizine tanıklık eden ve siyasi yapı içindeki mihenk taşlarını analiz edebilen deneyimli bir din adamıydı. Aldığı eğitimden dolayı güçlü bir yazım metoduna sahip olan Muhterem Peter, dünyevi ve dini yöneticilere çeşitli konularda mektuplar yazarak hem danışmanlık görevi üstlendi hem de Cluny Manastırına lehine kararların alınmasını sağladı. Papalık koruması altına alınan ve aristokrat güç tarafından desteklenen manastırın geniş topraklara sahip olarak hızla yayılması Muhterem Peter'a büyük bir sorumluluk yükledi. Muhterem Peter döneminde Cluny Manastırına ile ilgili çeşitli tartışmalar mevcuttu. Bu tartışmalar, Aziz Benedikt Kuralı'nın sadelik, yoksulluk ve el emeği gibi ilkelerinin yerine zengin manastır yaşantısı, görkemli mimariler, keşişlerin günlerini manastırda sadece ibadetle geçirmesi gibi uygulamaların alması üzerineydi. Bu konulardaki eleştirileri ise rakip manastır olan Cîteaux keşişleri tarafından yapıyordu. Cîteaux Manastırına bağlı Clairvaux Manastır Başrahibi Bernard ile birçok konuda farklı görüşlere sahip olan Muhterem Peter için idaresi altında olduğu manastırın çıkarları kendi siyasi çıkarlarından daha ön plandaydı. İkinci Haçlı Seferi'ne karşı destekleyici olmasına nazaran temkinli davranmasında da manastırın içinde bulunduğu sıkıntılı mali durumu ve manastırın istikrarsız keşiş tutumları gibi çeşitli sebepler vardı. Nitekim manastır yöneticisi olarak mücadelesini kılıçla değil kalemle yapmayı yeğledi. Entelektüel kişiliğiyle yazdığı mektuplar ve çalışmalarıyla manastıra yapılan eleştirileri cevaplarırken çeperinde kalan kesimlere de reddiyeleriyle savaş açtı.

Kültürel çalışmaları kapsamında İslamiyet'i anlamak ve diğer konulara daha mantıklı bir yaklaşım geliştirmek noktasında girişimlerde bulundu. Başarılı olup olmadığı tartışılrsa da en azından erken dönem Hristiyan yazarlarının aşırı hayal güçlerinin yerine İslamiyet'i kendi kaynaklarına dayandırarak anlayıp kendi öğretileriyle çürütmeye çalışması Batı dünyası için önemli bir adımdı. Bu metodunu sadece Müslümanlara karşı kullanmakla kalmadı, Yahudi ve sapkın gördüğü doktrinlere karşı da kullandı. Böylelikle sonraki Hristiyan yazarlara yazdığı reddiyelerle farklı inançlara dair araştırmalarda kılıçtan daha keskin bir yöntemi sundu.

Diğer yandan gerçek ve yıkıcı bir eleştirinin yapılabilmesi için o dinin metinlerinin iyice anlaşılması etkileyici bir yöntemdi. Herhangi bir dini grupla ilgili zihinlerde yer alan kurgulardan ziyade bizzat o dinin metinleri ile çürütülmesi yöntemi kılıcın tahribinden daha yıkıcıydı. Muhterem Peter, bu çabası ile kendinden sonra gelen düşünürlerin çalışmalarını etkilemeyi de başarmıştı. İngiliz bilim insanı Roger Bacon (ö.1292) gelecekte Hristiyanlığın yayılmasının tek yolunun vaazlarla olacağını yazmıştı. Bacon'ın farklı dillerin öğrenilmesi ve farklı inançların incelenmesiyle Katolik Hristiyanlığın karşısında olan dini grupların öğretilerinin ve sapkınların iddialarının çürütülmesi için güçlü savların üretilmesinde uzmanlaşmanın gerektiği gibi görüşlerinde Muhterem Peter'ın etkisi hissedilmektedir. Böylece Orta Çağ'ın siddet ikliminde Muhterem Peter kendi toplumu içerisinde uzlaşmacı yönüyle ön plana çıkarken, Roma Kilisesi'nin karşısında olan tüm dini grupların ve sapkınların metinlerinin ve iddialarının anlaşıldıktan sonra çürütülmesi ve ikna yoluyla Hristiyanlığa dönmelerinin sağlanması yöntemini kullanması onu dikkate değer bir karakter yapmıştır.

⁶¹ Mehmet Bölükbaşı, "Batı Dünyasında Yapılan İlk Kur'an-ı Kerim Çevirileri", *Social Sciences Research Journal* 10, sy 3 (2021): 560, 561-62.

Yayın Tarihi	26 Haziran 2023
Hakem Sayısı	Ön İnceleme: Bir İç Hakem (Editör-Yayın Kurulu Üyesi) İçerik İncelemesi: Üç Dış Hakem
Değerlendirme	Çift Taraflı Kör Hakemlik
Benzerlik Taraması	Yapıldı-Turnitin
Etik Bildirim	ortacagarastirmalaridergisi@gmail.com
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Herhangi bir fon, hibe veya başka bir destek alınmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanır. https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr
Date of Publication	26 June 2023
Reviewers	Single Anonymized - An Internal (Editor board member) Double Anonymized - Three External
Review Reports	Double-blind
Plagiarism Checks	Yes - Turnitin
Complaints	ortacagarastirmalaridergisi@gmail.com
Conflicts of Interest	The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest.
Grant Support	No funds, grants, or other support was received.
Copyright & License	Author(s) publishing with the journal retain(s) the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0. https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr

KAYNAKÇA

- Bernard of Clairvaux, *The Letters of St Bernard of Clairvaux*, (trans. Bruno Scott James), Cistercian Publications, Kalamazoo, 1998.
- Bouchard, Constance Brittain, *Sword, Miter and Cloister: Nobility and the Church in Burgundy, 980-1198*, Cornell University Press, London, 2009.
- Bölükbaşı, Mehmet, “Batı Dünyasında Yapılan İlk Kur’ân-ı Kerîm Çevirileri”, *Social Sciences Research Journal* 10, sy 3 (2021), ss. 558-63.
- Bredero, Andriaan H, “Saint Bernard in his Relations with Peter the Venerable”, *Bernardus Magister: Papers Presented at the Nonacentenary Celebration of the Birth of Saint Bernard of Clairvaux*, (ed. John R. Sommerfeldt), Cistercian Publications, Kalamazoo, 1992.
- Brolis, Maria Teresa, “La Crociata per Pietro il Venerabile: Guerra di Armi o Guerra di Idee?”, *Aevum*, sy 2 (1987), ss. 327-54.

- Bruce, Scott G, *Silence and Sign Language in Medieval Monasticism: The Cluniac Tradition 900-1200*, Cambridge University Press, New York, 2007.
- Cantarella, Glauco Maria, “Felsefe ve Monastisizm”, *Ortaçağ: Barbarlar, Hıristiyanlar, Müslümanlar*, (ed. Umberto Eco), (çev. Leyla Tonguç Basmacı), 6. bs., Alfa Yayınları, İstanbul, 2019.
- Cohn-Sherbok, Lavinia, *Who’s Who in Christianity*, Taylor & Francis Routledge, London and New York, 1998.
- Davis, R. H. C, *Orta Çağ Avrupa Tarihi*, (çev. Rûmeysa Şişman), Dergah Yayınları, İstanbul, 2020.
- Genç, Özlem, “Clairvaux Başrahîbi Bernard’ın İkinci Haçlı Seferi Faaliyetleri ve Dönem Hıristiyanlarının Müslüman Algısı”, *Tarih Dergisi* 0, sy 74 (07 Haziran 2021), ss. 67-81.
- Goddard, Hugh, *Ortaçağdan Günümüze Hıristiyan Müslüman İlişkileri Tarihi*, (çev. Şükrü Alpagut), Say Yayınları, İstanbul, 2018.
- Hunt, Noreen, “Cluniac Monasticism”, *Cluniac Monasticism in the Central Middle Ages*, (ed. Noreen Hunt), Palgrave Macmillan, London and Basingstoke, 1971.
- Kalın, İbrahim, *İslâm ve Batı*, 16. bs., İSAM Yayınları, İstanbul, 2020.
- Knowles, David, “Peter the Venerable”, *Bulletin of the John Rylands Library*, 1956, ss.132-45.
- Kritzeck, James, *Peter the Venerable and Islam*, Princento University Press, New Jersey, 1964.
- Lawrence, C.H, *Medieval Monasticism*, Routledge, New York, 2015.
- Le Goff, Jacques, *Avrupa’nın Doğuşu*, (çev. Timuçin Binder), 2.bs., Literatür Yayınları, İstanbul, 2017. (Mary Martin McLaughlin, Bonnie Wheeler, eds.), *The Letters of Heloise and Abelard*, Palgrave Macmillan, New York, 2009.
- Monachus Radulphus. *Vita Petri Venerabilis*, (ed. Jacques-Paul Migne), *Patrologia Latina*, Tom. 189, Paris, 1890.
- Moore, R. I., ve Jinty Nelson, “The war against heresy in medieval Europe”, *The Creighton Century, 1907–2007*, (eds. David Bates, Jennifer Wallis, and Jane Winters), University of London Press, 2009.
- Morgen, Raffaello, “Monastic Reform and Cluniac Spirituality”, *Cluniac Monasticism in the Central Middle Ages*, (ed. Noreen Hunt), Palgrave Macmillan, London and Basingstoke, 1971.
- Papa Innocentius, *Habitantes in domo*, (ed. J.P. Migne), *Patrologia Latina*, Tom. 179, Paris, 1899.
- Peter Abelard, *Historia Calamitatum (The Story of My Misfortunes)*, (çev. Henry Adams Bellows), Dodo Press, 2006.
- Peter the Venerable, *Against the Inveterate Obduracy of the Jews (Adversus Iudeorum inveteratam duritiem)*, (çev. Irvén M. Resnick), The Catholic University of America Press, Washington, 2013.
- , *The Letters of Peter the Venerable*, (ed. Giles Constable), Vol. II, Harvard University Press, Cambridge, 1967.
- , *The Letters of Peter the Venerable*, (ed. Giles Constable) Vol. I, Harvard University Press, Cambridge, 1967.

- , *Writings against the Saracens*, (çev. Irven M. Resnick), Catholic University of America Press, Washington, 2016.
- Pignot, J. Henri, *Histoire de l'ordre de Cluny: depuis la fondation de l'abbaye jusqu'à la mort de Pierre le Vénérable (909-1157)*, Tom. III, Paris, 1868.
- , *Histoire de l'ordre de Cluny: depuis la fondation de l'abbaye jusqu'à la mort de Pierre le Vénérable (909-1157)*, Tom. II, Paris, 1868.
- Russ, Jacqueline, *Avrupa Düşüncesinin Serüveni*, (çev. Özcan Doğan), 3. bs., Doğu-Batı Yayınları, Ankara, 2014.
- Smith, Gregory A, "Sine Rege, Sine Principe: Peter the Venerable on Violence in Twelfth-Century Burgundy", *Speculum* 77, sy 1 (Ocak 2002), ss. 1-33.
- Sommerfeldt, John R, "The Bernardine Reform and The Crusading Spirit", *The Catholic Historical Review* 86, sy 4 (2000), ss. 567-578.
- Southern, Richard W, *Orta Çağ Avrupasında İslam Algısı*, (çev. Ahmet Aydoğan), Yöneliş Yayınları, İstanbul, 2001.
- Şengül, Mahmud Sami, "Yahudilik Karşıtı Hıristiyan Polemikleri Bağlamında Klunili Peter (Peter the Venerable) ve Mesih Eleştirisi", Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017.
- Tolan, John V, *Saracens Islam in the Medieval European Imagination*, Columbia University Press, Ankara, 2002.
- Torrell, Jean-Pierre, "Les Juifs dans l'œuvre de Pierre le Vénérable", *Cahiers de civilisation médiévale* 30, sy 120 (1987), ss. 331-46.
- Yılmaz, Nuh, "Klunili Peter (Peter the Venerable) ve İslam Algısı", *Journal of Islamic Research*, sy 32/1 (2021), ss. 99-117.